

shmita@eretzhemdah.org
972-2-5371485

דיני הסחורה המותרת בשביעית

יחידה א: קדושת דמי שביעית והתנהלות מול חשוד

מקור דין קדושת דמי שביעית

1. ויקרא פרק כה פסוק יב

כי יובל הוא קדש תהיה לכם, מן השדה תאכלו את תבואתה

2. תלמוד בבלי סוכה דף מ עמוד ב

תניא: כי יובל היא קדש, מה קדש **תופס את דמיו** - אף שביעית תופסת את דמיה.

❖ **עיון נוסף: הגמרא לומדת מפסוק שעוסק ביובל למצוות השמיטה. מדוע ניתן ללמוד**

מדיני יובל לדיני שמיטה? עיינו: יראים סימן קנח, רבי חיים פלטיאל על התורה ויקרא

כה, יב, ותורה תמימה שם הערה סא.

תופס את דמיו - מקדש
את הכסף שניתן תמורתו
להיות קדוש בקדושת
שביעית.

תופס את דמיו... - ניתן
לפדות הקדש בכסף,
במקרים מסוימים, וכך
הכסף 'תפס' בקדושה
והקדשים עצמם יוצאים
לחולין.
לעומת זאת, את הפירות
שגדלו בשביעית וקדושים
בקדושת שביעית אי
אפשר להפקיע
מקדושתם.

3. תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף נד עמוד ב

שביעית {תופסת את דמיה}, דכתיב: כי יובל היא קדש תהיה לכם, מה קדש תופס את דמיו

ואסור, אף שביעית תופסת את דמיה ואסורה. אי מה קדש **תופס את דמיו ויוצא לחולין**, אף

שביעית תופסת את דמיה ויוצאה לחולין? תלמוד לומר: תהיה, בהוייתה תהא, הא כיצד?

לקח בפירות שביעית בשר - אלו ואלו מתבערין בשביעית,

לקח בבשר דגים - יצא בשר נכנסו דגים,

בדגים יין - יצאו דגים נכנס יין,

ביין שמן - יצא יין ונכנס שמן,

הא כיצד? אחרון אחרון נתפס בשביעית, ופרי עצמו אסור.

4. שו"ת מנחת יצחק חלק ו סימן קכט

נחזור למה שהתחלנו, דחילול פירי ראשון, חל קדושת שביעית על הדמים או החילופין בכל פעם

שמחללין אותן דרך מקח, ואם כן יש מציאות שפירי שוה פרוטה יהיה נתחלל על ג' או ד' פרוטות

ויותר: כגון פת, שעד שנעשה פת עוברים כמה גלגולים מגברא לגברא: התבואה נמכר מבעל השדה

לסיטונאי של תבואה, וממנו לרחיים, ומרחיים לסיטונאי של קמח, וממנו להאופה, וממנו להחנוני

המוכר לקונים לאכילה וכיוצא בזה, ולפי זה קשה לעשות חשבון מכוון לידע כמה הוי דמי שביעית

החוזרין בשוק.

❖ **מדוע דמי השביעית 'מתרבים', בכל 'גלגול'?**

מה מותר לקנות מדמי שביעית?

5. משנה מסכת שביעית פרק ח משנה ח

אין לוקחין עבדים וקרקעות ובהמה טמאה מדמי שביעית ואם לקח יאכל כנגדן

6. חידושי הריטב"א מסכת עבודה זרה דף סב עמוד א

התורה אמרה לאכלה ולא לסחורה. פירוש לאכלן בפני עצמן או למכרן ולקנות בהן דברים הנאכלין

שיכולין להתבער בזמן הביעור שבאלו קדושת שביעית תופסת, אבל לא דבר שאינו נאכל אלא

שניתן לסחורה כגון בהמה טמאה ועבדים ובגדים ושאר מטלטלין דעלמא, וכדתנן במסכת שביעית

(פ"ח מ"ח) אין לוקחין עבדים וקרקעות ובהמה טמאה מדמי שביעית ואם לקח יאכל כנגדם.

❖ **עיון נוסף: עיינו ברמב"ן במסכת עבודה זרה שם, האם האיסור לקנות מדמי שביעית דברים אלו הוא מדאורייתא?**

איסור מסירת דמי פירות שביעית לעם הארץ

7. תלמוד בבלי מסכת סוכה דף לט עמוד א - עמוד ב

תנא: אין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ יותר ממזון שלש סעודות.

❖ **שימו לב, שמשמעות האיסור למסור דמי פירות שביעית לעם הארץ, היא שאסור לקנות ממנו פירות שביעית, כי הכסף שהוא מקבל נתפס בקדושה.**

8. פירוש המשנה לרמב"ם מסכת שביעית פרק ט

אסור לתת דמי שביעית לעם הארץ מפני שהוא חשוד עליהן להצניען, ולא יוציאם באוכל.

9. רמב"ן ויקרא פרק כה פסוק ה

אם ירבה לו בדמים יותר מסעודתו לבו ביום, חוששין [במי שהוא] עם הארץ שמא יעשה בהן סחורה.

10. תוספות הרא"ש מסכת סוכה דף לט עמוד א

פירש רש"י דהתורה אמרה 'לאכלה ולא לסחורה' שכל פירות שביעית חייבין להתבער בשביעית הן ודמיהן ולא שיעשה בהן סחורה ולהצניעם עד לאחר שביעית ולהעשיר.

וקשה לפירוש, דאם כן [לישתרו] כל הנך דתנן בפרק ז' דשביעית **שיש להם שביעית ואין להם ביעור** ובהדיא פריך בשמעתין אי הכי לולב נמי, **ולולב אין לו ביעור** דמתקיים הוא ואינו כלה לבהמה וקאסר למסור דמיו לעם הארץ.

אלא היינו טעמא דאין עם הארץ יודע דיני פירות שביעית, והמוסרין בידו או דמיהן עובר משום 'ולפני עור לא תתן מכשול' דאסור לקנות בהם בהמה טמאה עבדים וקרקעות חלוק וטלית ומנעלים, ואין נותנין לא לבייר ולא לבלן ולא לספר ואסור לפרוע מהן חובו, וכמה דינין ואיסורין יש בפירות שביעית שאין עם הארץ בקי בהן.

11. הרב שלמה זלמן אויערבך - שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן לה

מה שאין מוסרין דמי שביעית לעם הארץ, אף על פי שעל ידי זה לוקח ממנו גוף הפירות של שביעית, היינו מפני... שעל ידי הדמים הוא עלול יותר לבוא לידי עברה מאשר אילו היו נשארים אצלו הפירות עצמם.

מסירת פירות שביעית לחשוד על השביעית

12. תוספתא שביעית פרק ו הלכה יא (ליברמן - הלכה כ)

אין מוכרין פירות שביעית לחשוד על השביעית אלא מזון שלש סעודות. במי דברים אמורים בדבר המתקיים אבל דבר שאין מתקיים אפילו מאה סעודות מותר.

13. הרב דוד פרדו - חסדי דוד על התוספתא שם

היינו לחשוד לאצור פירות שביעית שלא לבער, והילכך אם הוא דבר שאינו מתקיים שרי.

❖ **מהו חשוד על השביעית לדעת ה'חסדי דוד'?**

14. הרב אברהם יצחק הכהן קוק - שבת הארץ - פרק ח הלכה יז

ולא יוציאם באוכל -
בכסף הקדוש בקדושת השביעית מותר לקנות אך ורק אוכל. כשמעבירים את הכסף לעם הארץ יש חשש שהוא יקנה בו דברים אחרים.

שיש להן שביעית... -
צמחים הקדושים בקדושת שביעית, ואין להם דין ביעור שביעית. לשיטת רש"י שאיסור סחורה נובע מדין ביעור, בצמחים כאלו לא צריך לנהוג איסור סחורה.
לולב אין לו ביעור... -
ביעור שייך בצמח שאינו מתקיים זמן רב על העץ, וכיון שלולב מתקיים זמן רב, הוא אינו חייב בביעור. לכן לדברי רש"י לא אמור להיות איסור סחורה ללולב.
וקאסר... -
הגמרא אוסרת למסור דמי לולב לעם הארץ למרות שאין לו ביעור.

הרב דוד פרדו - (תע"ח - תק"נ)
נולד בוונציה שבאיטליה (לפני כ- 300 שנה), התייתם מאביו בגיל צעיר, וגדל אצל קרובו. אחרי שקרובו נפטר, הוכרח לנדוד לקרואטיה (ספליט). בהמשך התמנה שם לרב, ופתח ישיבה. לאחר כמה שנים התמנה להיות הרב של סראיבו. בשנת תקמ"א, בעקבות פגישותיו עם רבנים מהארץ, עלה לארץ ישראל, גר בירושלים, וכיהן בה כראש ישיבה. נפטר בגיל 72 ונקבר בהר הזיתים. פירושו על התוספתא הוא אחד הפירושים החשובים שנכתבו עליה.

משום שכל עיקר האיסור למכור לו פירות שביעית הוא שמא יעשה מהן סחורה או שלא יבערם בשעת הביעור, ובדבר שאינו מתקיים מסתמא לעצמו הוא קונה אותן. וגם צריך שיהיה דבר שאינו מתקיים עד אחר הביעור, שאז אין לחוש שמא לא יקיים בהם מצוות ביעור בזמנו.

❖ מהם 'פירות שאינם מתקיימים' לדעת הרב קוק?

❖ לדעת הרב קוק, מהו טעם האיסור לתת פירות שביעית לעם הארץ? מה הוא מוסיף על ה'חסדי דוד'?

❖ האם לאור מקורות אלו ניתן יהיה לתת פירות מ'אוצר בית דין' לכל קונה?

15. חזון איש שביעית סימן יב אות יז

יש לעיין למה התירו {למכור לחשוד} דבר שאין מתקיים? ומשמע דלא חיישינן שמא לא יזהר בהפסד, או לשנות מדרך אכילתו, וכיוצא בזה שזה מן הדברים דלא שכיחי, ותלינן בהיתר דשכיח...

אלא עיקר החשש משום אוצרי שביעית, שזה היה שכיח שדרך להתיקר בשביעית... והלכך בדבר שאינו מתקיים לא אסרו חכמים, ובמזון שלוש סעודות התירו אפילו בדבר המתקיים משום כדי חיון.

❖ לאור דברי החזון איש, מדוע ה'חסדי דוד' והרב קוק לא חששו שהחשוד לא יזהר בקדושת הפירות?

לא יזהר בהפסד -

אסור לגרום הפסד לפירות שביעית, ומשמע שלא חוששים שהחשוד יעבור על איסור זה.

ותלינן בהיתר דשכיח -

ניתן להניח שהוא ישתמש באופן המותר, שהוא אופן השימוש המצוי והרגיל.

דרך להתיקר בשביעית -

בגלל טיפול מועט בשדות, היבול היה מתייקר במהלך השנה השביעית.

יחידה ב: מכירה בהבלעה

16. תלמוד בבלי מסכת סוכה דף לט עמוד א

משנה: הלוקח לולב מחבירו בשביעית נותן לו {המוכר לקונה} אתרוג במתנה, לפי שאין {הקונה מעם הארץ} רשאי ללוקחו בשביעית.
גמרא: לא רצה ליתן לו, מבליע ליה דמי אתרוג בלולב. רש"י: ימכור לולב ביוקר, עד שיתן לו אתרוג במתנה.

17. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ח הלכה יא

הלוקח לולב מעם הארץ בשביעית נותן לו אתרוג מתנה, ואם לא נתן לו מבליע לו דמי אתרוג בדמי לולב.

18. שפת אמת מסכת סוכה - דף לט עמוד א

פירש רש"י: 'עד שיתן לו האתרוג במתנה'. משמע, דצריך שיקנה לו העם הארץ בפירוש האתרוג במתנה.

אבל מלשון הרמב"ם משמע דגם בסתם שמשלם לו בעד הכל מהני, ואם דעת הלוקח ליתן כל המעות בעד הלולב, ולא על האתרוג, לא נחשב התשלומין דמי פירות שביעית. ומכל מקום גזל לא הוי, דמה נפקא מינה להעם הארץ? כיון שמשלם לו כפי רצונו. וכן משמע סתימת לשון הגמרא.

❖ **עיון נוסף: עיינו בפירוש רבינו שמשון למשנה שביעית ז, ג. איך הוא מרחיב את השימוש בהבלעה? עיינו גם בדברי חזון איש סימן יג אות כ. מה הוא מקשה על רבינו שמשון?**

❖ **עיון נוסף: עיינו בדברי 'ציץ הקדש' סימן טו אות ג מדוע הבלעה מותרת ואינה נחשבת להערמה על דברי תורה.**

מהי ההבלעה המותרת

ראינו לעיל, שעל מנת לפתור את איסור מסירת דמי שביעית לעם הארץ, ניתן לשלם בהבלעת דמי מוצר קדוש בדמי מוצר אחר שאינו קדוש. בירושלמי מובא סוג נוסף של הבלעה: כשיש מוצר אחד שחלק ממרכיביו קדושים וחלק לא, ניתן להבליע את דמי המרכיבים הקדושים במרכיבים שאינם קדושים.

19. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת שביעית פרק ז הלכה א

תני: 'החנווני שהיה מבשל ירקות בשביעית, לא יהא מחשב שכרו' על דמי שביעית אבל מחשב הוא על היין ועל השמן ועל האבטלה.

רבי לא מפקיד לאילין חלטוריא לא תיהוון מחשבין אגריכון על משחא אלא על חיטיא.

20. ר"ש סיריליא פירוש לירושלמי

האבטלא: שכר בטלה, ומבליע דמי הירקות בהדיהו.

21. הרב יעקב וילובסקי - בית רידב"ז דף לב עמוד א

ובגוף ההיתר להבליע דמי ענבים בהבצירה והובלה לעיר ומס המלך... הוא טעות גדול וחלילה להבליע גם דמי ענבים ולגנוב דעת עליון בזה. ולהלכה למעשה אין היתר הבלעה אלא במוכר שני מינים, מבליע מין אחד בחבירו אבל לא במין אחד. אך בשני מינים מבליע. כגון דמי אתרוג בלולב. אבל להבליע שכר בטלה וטרחתו במין אחד לא מצינו הבלעה בשום מקום. ועיין {בירושלמי} במסכת שביעית {מקור 190}... דאפילו שכר בטלה, מבליע דמי הירק על היין והשמן של ששית, אבל לא מצינו הבלעה במין אחד על שכר בטלה, שומו שמים על זה.

לא יהא מחשב...
המבשל את הירקות עם יין ושמן של שביעית, יכול להבליע דמי שביעית ביין בשמן ובשכר הבטלה, אבל לא בשכר עבודתו.
רבי לא - שם של חכם.
מפקיד - מצווה.
חלטוריא - חולטים, כינוי לטבחים שהיו מטגנים קמח של שישית בשמן של שביעית.
לא תיהוון... - את השכר שאתם מקבלים עבור עבודתכם תחשבו רק על החיטים, ולא עבור השמן הקדוש בקדושת שביעית, כדי שהכסף לא יתפס בקדושת שביעית.

שכר בטלה - לפי רש"י אסור ליטול שכר על ביטול גידולים הקדושים בקדושת השביעית, כחלק מאיסור סחורה בפירות שביעית. אבל מותר לקחת שכר על הפסד הזמן שנגרם למבשל, שהוא 'שכר בטלה'. בשכר הבטלה אפשר להבליע דמי הירקות.

❖ **לפי הרידב"ז, איזו הבלעה מועילה כדי שדמי הפירות לא יתפסו בקדושת שביעית?**

22. הרב אברהם יצחק הכהן קוק - שו"ת משפט כהן (ענייני ארץ ישראל) - סימן פז
ולרווחא דמילתא ראוי להתנות עם המוכר בארץ ישראל, שכל הדמים יהיו רק בעד הכלים והחבילה, ועצם הפירות יהיו במתנה בהבלעה... כדי לצאת מחשש סחורה.
והכא נמי ראוי לעשות לכתחילה במכירת האתרוגים, שיהיו עם הלולים ביחד בהבלעה, ופלטין {וניצלים} מדין דמי שביעית ומאיסור סחורה...
ובשמיטה דשנת ת"רעין העברה תקנת חותמות כאלה, להניחם על הלוחות של המחירים (פרייזקוראנטין) שבשנה זו המחירים הם על הכלים והעבודה של החבישה וההובלה, והפירות עצמן הם מובלעים בהם במתנה.

❖ **האם לדעת הרב קוק הבלעה מצילה מאיסור סחורה, או רק מתפיסה בדמי שביעית?**

❖ **האם הוא חולק על הרידב"ז במקור הקודם?**

23. הרב שלמה זלמן אויערבך - שולחן שלמה - עמוד קסא
רש"י בסוכה... מבואר דלא סבירא ליה דשרי בהבלעה היכא שאין דמי הלול מבוררין, אלא צריך שיתן לו כל הדמים עבור הלול... ולכן חושבני דאליבא דרש"י... אם בא למכור פירות שביעית עם פירות חו"ל הרי אינו יכול להבליע גוף הפירות שהרי עליו להודיע ללוקח איזה פירות הן של שביעית, ואין כאן אלא הבלעת הדמים, וכן במבליע דמי היין בדמי הקנקנים, ובזה אכתי יש סחורה גמורה בפירות שביעית, ולא חשיבא הבלעת הדמים הבלעה כלל.

❖ **לדעת הרב אויערבך, מה ההבדל בין הבלעת דמי אתרוג בלולב, להבלעת דמי פירות ארץ**

ישראל בפירות חו"ל?

❖ **האם לדעת הרב שלמה זלמן אויערבך מועילה הבלעה לפתור את איסור הסחורה? מדוע?**

24. הרב חיים קנייבסקי - דרך אמונה הלכות שמיטה ויובל פרק ח
לא מהני הבלעה אלא לענין שלא יתפסו הדמים בדמי שביעית, אבל לענין איסור סחורה לא מהני הבלעה.

❖ **מהי דעתו של ה'דרך אמונה' בעניין איסור סחורה על ידי הבלעה?**

עסקנו עד כה באפשרות של מכירה בהבלעה, עלינו לדון גם בפתרון פשוט יותר: המוכר יתן את פירות השביעית במתנה לקונה, וזהו קונה יתן את הכסף במתנה למוכר.

25. הרב יחיאל מיכל טיקוצ'ינסקי - הלכות שביעית עמוד מא - הערה 12
ולא אמרו פשוט שיתן למוכר המעות במתנה והמוכר יתן לו האתרוג במתנה, משמע שבאופן זה אינו מועיל, ואף על גב דמותר לתת פירות שביעית במתנה (פרק ח, משנה ה)... יש לומר דוקא כשנתנו פירות בפירות, שבכגון דא רגילים להחליף במתנה, אבל סלע בפירות ניכר שהוא דרך מכירה.

❖ **עיון נוסף: עיינו במנחת שלמה חלק א סימן כו, האם הוא סובר כרב טיקוצ'ינסקי**

שהחלפה נחשבת לסחורה?

שאלו דמי הלול מבוררין
- הבלעה מועילה רק כשהסכום שמשלם הקונה עבור הלול הוא סכום הגיוני ללולב זה, אבל כשאין דמי הלול מבוררין, כלומר, כשהסכום שמשלם עבור הלול מוגזם - ההבלעה אינה מועילה.

יחידה ג: קנייה בהקפה

26. תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף סב עמוד ב

דבי רבי ינאי **יזפי פירי שביעית מעניים** ופרעו להו בשמינית. אתו אמרו ליה לרבי יוחנן, אמר להו: יאות הן עבדין.

יזפי פירות שביעית...
היו לוין מעניים פירות שביעית, על מנת להחזיר להם כסף בשנה השמינית.

27. תוספות מסכת עבודה זרה דף סב עמוד ב ד"ה יאות

יאות הן עבדין - דכיון דבההיא שעתא לא הוו הנך בענין לא חליפין נינהו ולא חייל עלייהו קדושת שביעית. ולפי זה אפילו בשביעית עצמה היו יכולין לפרוע אם כבר אכלו פירות שביעית. וההיא דאמרין בלולב הגזול (סוכה דף לט, א) דמבליע דמי אתרוג בלולב, הוא הדין בלא הבלעה אם היה עם הארץ רוצה להקיף עד שיכלה האתרוג ולא היה כאן דמי שביעית. ומכאן דקדק **הרב רבי אלחנן** הלכה למעשה שאם יש ביד ישראל **יין נסך ועבודת כוכבים** ודברים האסורים ומכרן לעובד כוכבים בהקפה ומכרם העובד כוכבים לאחר קודם שיתן לזה הישראל הדמים, שהדמים מותרין בדיעבד ואף על פי שהאיסור עדיין ישנו בעולם. ועוד הוסיף **רבינו יצחק**: **שאפילו לא מכרם העובד כוכבים**, אלא כיון שמשכס אצלו קודם שיתן הדמים. דקיימא לן (לקמן עא, א) **משיכת עובד כוכבים קונה**... והכא נמי לא היתה עבודת כוכבים ברשותו בשעת פריעת המעות.

יין נסך ועבודת כוכבים - כל החפצים האסורים משום עבודה זרה, אסורים גם את הדמים שניתנו תמורתם, כידימי עבודה זרה.
משיכת גוי קונה - כדי להשלים עסקת מכר, יש צורך במעשה קניין. לדעת התוספות, גוי קונה מטלטלין בקניין משיכה או הגבהה. ואילו יהודי קונה מטלטלין מדאורייתא בקניין כסף, דהיינו תחילת תשלום. לכן, לדעת רבינו יצחק התשלום שנתן הגוי עבור יין נסך אינו נתפס באיסור, כי עיסקת המכר הושלמה עוד לפני התשלום.

- ❖ **לדעת התוספות, מתי הכסף שניתן לגוי בתמורה לפירות אינו נתפס בקדושת שביעית? האם יש הבדל בין רבינו אלחנן לרבינו יצחק בעניין זה?**
- ❖ **עיון נוסף: האם לדעת רבינו יצחק יהיה הבדל בין מקרה שיהודי קונה מגוי למקרה שקונה מיהודי? האם יהיה הבדל כזה לדעת רבינו אלחנן?**

28. הרב נפתלי צבי יהודה ברלין (נצי"ב) - שו"ת משיב דבר - חלק ב סימן נו (יתכן שתשובה זו אינה של הנצי"ב)

כאשר כבר הוציאו סוחרי אתרוגים מארץ ישראל השתדלתי שישלחו לי אתרוג באופן שאשלם דמיו אחר החג, ותיכף אחר החג צויתי לטגן את האתרוג ולאכול בקדושת שביעית, ואחר כך שלחתי את המעות, ושוב אינו חל קדושת הפירות, כדאיתא במסכת עבודה זרה.

29. חידושי הרמב"ן מסכת עבודה זרה דף סב עמוד ב

יאות הן עבדין וכנגדן באתנן מותר. מצאתי בתוספות למקצת רבותינו הצרפתים שדקדקו מכאן שאם היה יין נסך ועבודה זרה ביד ישראל ועבר ומכר לגוי בהקפה הדמים מותרים, דגוי משעת משיכה קני להו וההיא שעתא אף על גב דמשתעבד כיון דלא מייחד שעבודה לא מיתסר, וכי פרע ליה בתר הכי לא מתפסי דמים, ולא מיבעיא אי ליתיה ליין נסך בעולם דהיינו פירי דבי ר' ינאי, אלא אפילו איתיה ברשות גוי מותר...

רוצה בקיומו אוסר - אם המוכר היהודי רוצה בקיומה של העבודה זרה שמכר, הרי שהדמים שקיבל אסורים.
דרך מקח וממכר קאמרינן - דמי שביעית נתפסים בדרך 'מקח וממכר', ואין הבדל מתי התבצעה בפועל נתינת הדמים.

ואני חוכך בזה דילמא... יין נסך דאיתיה בעולם בשעת פרעון דמים שמא תופס הוא... וצריך עיון דמכל מקום בדמי עבודה זרה הם אצלו ומצינו דמים לעבודה זרה... דכל דאתי ליה הנאה בסרך עבודה זרה אסרו, ועוד **רוצה בקיומו אוסר** דמיו אף על פי שאין נתפסים ביד גוי ואני תמה עוד אם כן משך ממנו פירות שביעית ואח"כ נתן לו מעות אינן נתפסין ואנן **דרך מקח וממכר קאמרינן**... אלא משמע כדאמרן דכל דאיתיה בעולם נתפס הוא...

- ❖ **האם רמב"ן חולק רק על רבינו יצחק או גם על רבינו אלחנן?**

30. חזון איש שביעית סימן י אות יג - עמוד 238

במה שכתב דבהקפה אין הדמים נתפסין. הרמב"ן על זה שם דעתו ז"ל נוטה דאם בשעה שפורע הדמים עדיין הפירות בעולם, הן נתפסין...

מיהו טעמא בעי כיון דכבר קנה הפירות וחוב בעלמא פורע לו, מה לי איכא הפירות בעולם, ומה לי ליכא הפירות בעולם? ואפשר **דבעייל ונפיק אזוזי** ואיכא הפירות בעולם חשיב דמי שביעית, כיון שהפרעון הוי קיום תנאי אף על גב דהמכר חייל למפרע. ומיהו מוכר פירות המתקלקלים הוי **כמוכר שדהו מפני רעתה**... מיהו באין המוכר מאמינו ללוקח ליתן לו בהקפה אז ודאי הוי הפרעון תנאי ואפשר דלא קנה עד שיפרע והדמים נתפשו. ונראה דמכר בהקפה יש להקל כדעת תוספות כיון דשביעית בזמן הזה דרבנן ובשל סופרים הלך אחר המקיל.

דבעייל ונפיק אזוזי -
אדם שמוכר מתוך מעשיו
שמוכר רק כי סבר שיקבל
את הכסף בזמן שנקבע
לכך.
מוכר שדהו מפני רעתה -
מוכר הרוצה להפטר
משדהו כיון שהיא גרועה,
ואפילו אם הקונה יתעכב
בתשלום.

❖ **כיצד מבאר החזון איש את דעת הרמב"ן שיש הבדל בין מקרה שהפירות אינם בעולם, למקרה שהפירות בעולם אך הקונה העביר אותם לאדם אחר?**

31. הרב יעקב אריאל - באהלה של תורה חלק ג סימן נו - עמוד 269
תשלום בכרטיסי אשראי דומה להקפה, אלא שבה {במכירה באשראי} המשלם למוכר הוא לא הקונה באופן ישיר אלא גוף אחר. מסתבר שגם מי שסובר שבהקפה רגילה נתפסת קדושת שביעית בדמים, בכרטיס אשראי לא תיתפס קדושת שביעית בדמים, כי חברת האשראי אינה משלמת עבור הפירות, אלא היא פורעת את חובותיהם של הלוקחות. ויתכן שמצב דומה יש בכל מערכת של יחסי קונה ומוכר, כשהקונה משלם אחת לזמן מסוים עבור כל המוצרים שהוא קונה, אין הוא משלם עבור כל מוצר ומוצר אלא פורע חובות שהצטברו במשך זמן מסוים. הדבר דומה לזקיפה במלוה לענין שמיטת כספים, שזקיפת ההקפה במלוה מנתקת את ההקפה עבור המצרף המסוים והופכת אותו למלוה הנשמטת בשביעית.

❖ **מדוע לדעת הרב אריאל בתשלום בכרטיס אשראי לא יתפסו הדמים בקדושת שביעית?**
❖ **מדוע לדעתו לא יתפסו הדמים כאשר התשלום נעשה כפרעון על חובות שהצטברו מקניית במשך זמן מסוים? האם זו הסיבה שבגללה התוספות הקילו?**

מסירת דמי שביעית לגוי

32. תוספתא שביעית פרק ו הלכה יב (ליברמן הלכה כ)
אין מוכרין ואין לוקחין מן הגוי ומן הכותי פירות שביעית. אחרים אומרים: מוכרין לכותי עד ארבעה אסרות.

33. הרב דוד פרו - חסדי דוד לתוספתא שם
איסור הלקיחה איכא למימר שמא הביא מן השמור של החשוד... והכותי דסתמא חשוד. ואיסור המכירה ברור שאסור למסור פירות שביעית לגוי או לכותי. ומאי דשרו אחרים עד ד' איסרות, נראה דהיינו משום כדי חייו {של המוכר} אם אינו מוצא למכור לישראל שיעור ד' איסרות היינו כדי לקנות פת מזון ב' סעודות לו ולאשתו, שהוא כדי צורך יום אחד.

34. הרב יעקב וילובסקי - בית רידב"ז (על פאת השולחן) - פרק ט הלכה י
ויש אומרים דאסור לקנות מן הנכרי פירות שביעית לפי שהשביעית תופסת את דמיה, והנכרי לא ישתמש במעות בקדושה. וכן הסכים השל"ה הקדוש והמהרי"ט ז"ל מיקל בזה...
**והתקנה לזה כשקנה ירקות מן הנכרי בשוק, יקנה תחלה הפירות בהגבהה ויתכוון לקנות ויתן לישראל אחר העומד אצלו במתנה ואחר כך ישלם להנכרי המעות וכן יעשה חבירו גם כן. (עיין בתוספות הרי"ד במסכת שקלים תחילת פרק ד' שהוכחנו שכן מפורש כשיטת התוספות ז"ל שחולקין על הרמב"ן ז"ל, ולשיטה התוספות ז"ל לא נתפס באופן זה המעות בקדושת שביעית). **

❖ **מדוע לדעת רידב"ז אסור לקנות מהגוי פירות שביעית? מהו הפתרון שהוא מציע? האם פתרון זה מועיל לפי הסבר הרב דוד פרו לאיסור הלקיחה מהגוי?**
❖ **האם הפתרון שמציע רידב"ז הוא כשיטת רבינו אלחנן או כשיטת רבינו יצחק? האם פתרון זה יועיל רק כשקונה מגוי או גם כשקונה מישראל?**

יחידה ד: חילול דמי השביעית

דרכי החילול

35. תלמוד בבלי מסכת סוכה דף מ עמוד ב - מא עמוד א

אמר רבי אלעזר: אין שביעית מתחללת אלא **דרך מקח**. ורבי יוחנן אמר: בין דרך מקח בין **דרך חילול**.

מאי טעמא דרבי אלעזר - דכתיב בשנת היובל הזאת וגו' וסמך ליה וכי תמכרו ממכר - דרך מקח, ולא דרך חילול.

ורבי יוחנן מאי טעמא - דכתיב כי יובל היא קדש מה קדש - בין דרך מקח בין דרך חילול, אף שביעית - בין דרך מקח בין דרך חילול...

אמר רבי אשי: **מחלוקת בפרי שני, אבל בפרי ראשון**, דברי הכל דרך מקח - אין, דרך חילול - לא.

חילול פירות שביעית כשמסרם לעם הארץ

36. תלמוד בבלי מסכת סוכה דף לט עמוד א

תנא: אין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ יותר ממזון שלש סעודות.

ואם מסר - יאמר: הרי מעות הללו יהו מחוללין על פירות שיש לי בתוך ביתי.

37. תוספות מסכת סוכה דף לט עמוד א ד"ה מעות הללו

מחוללין על פירות שיש לי בביתי - פלוגתא היא... במרובה (בבא קמא סח ע"ב) גבי כרם **אם יכול לחלל מה שביד חברי**, ולמאן דאסר קשה מה מועיל כאן? ויש לומר: דהכא **קנסא בעלמא**.

38. תוספות מסכת בבא קמא דף סח עמוד ב ד"ה הוא דאמר

יש לומר: דאפקינהו רבנן מרשות עם הארץ כדי שלא יהא נכשל, ואוקמינהו ברשות זה שיכול לחלל, דהפקר בית דין הפקר.

❖ **עיון נוסף: עיינו בריטב"א סוכה לט עמוד א ד"ה ואם מסר, לדעתו לא ניתן לחלל בלי ידיעת חבריו.**

39. **חזון איש סימן כה אות ד**

הפלוגתא היא **בשלו ביד חברו**, אבל **בשל חברו לכולי עלמא** אינו יכול לחלל. ואולי כונתם דהכא יש לומר דהקנו לו חכמים כדי שיוכל לחלל... אלא דמכל מקום חשיב אינו ברשותו... ומיהו כבר כתבנו (י, יג) דלדעת הר"מ (קידושין נו א) אפשר **לחלל משום זכות**.

ומכל מקום נראה דאסור למסור לכתחילה על סמך שיחלל, דדלמא יפשע או יאנס ולא יחלל, ועוד שאם ימסרו ואחר כך יחללו ודאי יארע מכשולים והרבה יפשעו והרבה ישכחו, וישתכח עיקר האיסור מ ישראל... ומאד תמוהין דברי ר"ש סירילאו שביעית (ט, ו) שהתיר לכתחילה למסור דמי שביעית לעם הארץ על מנת לחלל אחר כך, ואין להקל בזה כלל.

❖ **מדוע אפשר לחלל פירות שנמצאים ביד חברי לדעת הרמב"ם? מדוע אפשר לעשות זאת לדעת התוספות?**

❖ **מהי מחלוקת ר"ש סירילאו וחזון איש?**

האם ניתן לחלל בשווי פחות?

40. חזון איש שביעית סימן כה אות ד

וכתב עוד מהר"ש סירילאו ז"ל שם דמחלל דמי שביעית לכתחילה על **שוה פרוטה**, אפילו **שוה מנה** כמו מעשר שני והקדש בזמן הזה.

דרך מקח - בדרך של מכירה. הדבר הקדוש יוצא לחולין, והתמורה לו נתפסת בקדושה.

דרך חילול - ניתן להעביר את הקדושה מחפץ אחד לחפץ אחר בדיבור, גם בלי מכירה.

מחלוקת בפרי שני... - מחלוקת ר' אלעזר ור' יוחנן מתייחסת רק לפרי השני - היינו פרי שקדוש בקדושת 'דמי שביעית'. אך כולם מודים שאת הפרי הראשון שגדל בשביעית בעצמו וקדוש באופן טבעי בקדושת שביעית, לא ניתן להוציא לחולין. אלא רק להעביר את קדושתו בדרך מקח.

אם יכול לחלל... - במסכת בבא קמא מובאת מחלוקת האם אדם יכול לחלל מעשר שני שביד חברו על כסף שנמצא אצלו.

קנסא בעלמא - החילול אינו מועיל להוציא לחולין את דמי השביעית שביד עם הארץ. למרות זאת, חכמים ציוו על מוסר הדמים לחלל כקנס על שמסר דמי שביעית באיסור.

בשלו ביד חברו... - הדיון בגמרא ממנה הקשו התוספות הוא במקרה שבו הבעלים על חפץ קדוש רוצה לחלל אותו כשהחפץ ביד אדם אחר ואילו התוספות דנו במקרה שאדם רוצה לחלל את קדושת הדמים שאינם בבעלותו אלא בבעלות עם הארץ, ולכן לכל הדעות בגמרא אין אפשרות לחלל אותם.

לחלל משום זכות - אדם המחלל דמי שביעית של חברו, גורם לו לזכות בכך שהדמים שבידו יוצאים לחולין, וניתן להשתמש בהם בלי ההגבלות החלות על דמים קדושים.

על שוה פרוטה... - בימינו כיוון שאין אפשרות בירושלים את הפירות שהופרשו כמעשר שני, ניתן לחלל את הפירות על שווי נמוך, ואפילו 'מנה על פרוטה' (רמב"ם מעשר שני ב, ב).

והדברים תמוהים דלענין שביעית אין חילוק בין זמן הזה לזמן הבית, שהרי אפשר לאכלן בקדושת שביעית, ואם מחלל על פחות משוין הרי המותר הוא מפסידן. ולא גרע **מלקח בהן חלוק** וכל שכן כשאינו לוקח בהן כלום...

ובמסר דמי שביעית לעם הארץ היה מקום לומר: כיון שאינן שלו ובא לזכות את חבירו שבלאו הכי אינו נזהר בקדושתו, מותר לחלל על שוה פרוטה כדין דבר שהולך לאיבוד. אמנם, כיון שהוא מסר להן חייב לפדותן בשוין דכיון דחייבוהו חכמים בדבר, חייב בכל שוין.

❖ **עיון נוסף: עיינו ביצועות מלכו יורה דעה סימן נד, שמקל בזמן הזה לחלל על פרוטה.**

קבלת עודף בחנויות שיש בהן דמי שביעית

41. שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן מה

בדבר אלו שקונים פירות שישית אצל חנוני שאינו נזהר בדיני שמיטה, אם עליהם להיזהר לשלם עבור הפירות באופן כזה שהחנוני לא יצטרך ליתן עודף מפני החשש שלדמי העודף יש דין של דמי שביעית כיון שהוא מוכר גם ירקות שיש עליהם קדושת שביעית.

נראה דהואיל ורוב המטבעות של החנוני אינן של דמי שביעית, פשוט הדבר דאף שמטבע הוא דבר חשוב ולא בטיל... מכל מקום אזלינן שפיר בטר רובא ואמרין דכל המטבעות שיש לו בחנות לאו של שביעית הם, אך אם יודעים ברור שבעל החנות מכר תחילה ירקות של שביעית שלא בהבלעה והדמים שקבל עבורם הם דמי שביעית, שפיר נאסרין כל המטבעות מפני התערובת, כיון דמטבע הוי ליה דבר חשוב ולא בטיל... ומכל מקום נראה דאף בכהאי גוונא שהלוקח יודע ברור שהמוכר נותן לו את העודף מדמי שביעית, מכל מקום יש לדון שאם הלוקח נתן למוכר שטר של חמשה שקלים עבור פירות ששוים רק ארבעה שקלים והמוכר נתן לו שקל אחד עודף מדמי שביעית, דהרי זה חשיב כאילו המוכר החליף את הדמי שביעית שלו על אחד מחמשה מהשטר של חמשה שקלים שקבל מהלוקח, וחושבני שמותר לומר למי שחשוד על השביעית: תן לי שקל זה שלך שהוא דמי שביעית, ואני אתן לך עבור זה שקל אחר שהוא יתקדש במקומו, - כיון דעל ידי החליפין לא נתחדש שום ענין של מכשול שיהא מקום לאסור משום טעמא דאין מוסרין דמי שביעית לעם הארץ.

❖ **לדעת ה'מנחת שלמה', איך ניתן לפתור את בעיית קדושת השביעית בעודף?**

רש"ר הירש ויקרא פרק כה

קדושת פירות שביעית איננה קדושת דמים גרידא; היא קדושה אובייקטיבית, והיא חלה על הפירות על - ידי עצם העובדה, שהם גדלו בשנת השבתון; משום כך אין היא ניתנת לחילול, והפירות אינם יוצאים לחולין; עליהם נאמר: קדש תהיה - "בהוייתה תהא" (קדושין שם); הפירות נשארים קודש, אפילו מכרם, וכך אצל מקדושתם על החפץ שנקנה בהם:

על - פי זה יש לבאר גם את ההלכה האמורה בסוכה מא ע"א; הלכה זו מבדילה בין פרי ראשון (הפרי עצמו שגדל בשביעית) לבין פרי שני (חפץ שנקנה תמורת פירות שביעית); וכך אומרת ההלכה: קדושת פרי ראשון עוברת אל חפץ אחר רק דרך מקח, ולא דרך חילול; ואילו קדושת פרי שני עוברת דרך מקח וגם דרך חילול. שהרי זה כל עצמו של חילול: החפץ שנתחלל יוצא לחוליו:

מלקח בהן חלוק - אם
קנה דברים שאסור לקנות מדמי שביעית, למשל בגד, צריך לקנות מיני מאכל (שאינם מקדושת שביעית) בשווי זהה (משנה שביעית פרק ח משנה ח).
ובמסר דמי שביעית -
כפי שראינו לעיל, קנסו חכמים שהמוסר דמי שביעית לעם הארץ צריך לחלל את המעות על פירות.

יחידה ה: מדידת ושקילת פירות השביעית

42. משנה מסכת שביעית פרק ח משנה ג

אין מוכרין פירות שביעית, לא במדה ולא במשקל ולא במנין. ולא תאנים במנין, ולא ירק במשקל. בית שמאי אומרים: אף לא אגודות. ובית הלל אומרים: את שדרכו לאגוד בבית, אוגדין אותו בשוק. כגון: הכרשין ונץ החלב.

43. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת שביעית פרק ח הלכה ג

למה? כדי שימכרו בזול!

וישקלו בליטרא, וימכרו בזול! אם אמר את כן, אף הוא אינו נוהג בהן בקדושה.

❖ לדברי הירושלמי מהו הטעם לאיסור השקילה? מהו היחס בין 'שימכרו בזול' ל'נוהג בהן בקדושה'?

44. פירוש המשנה לרמב"ם שביעית פרק ח משנה ג

אסור לו למכרו כדרך שמוכרים שאר דברים בשאר שנים, כדי שלא ייראה כסוחר בפירות שביעית, אלא צריך להראות משהו מעין ההפקר שבפירות שביעית, והוא שימכור **אכסרה**.

❖ האם טעם הרמב"ם הוא כטעם הירושלמי?

❖ עיון נוסף: עיינו ברמב"ם פרק ו מהלכות שמיטה הלכות ג-ד, האם גם שם הוא מסביר את האיסור כמו בפירוש המשניות?

אכסרה - באומד, לא שקול ולא מדוד.

חנויות של שמיטה - חנויות של אוצר בית דין, המשמשות כשליח של הצרכנים. חנויות אלו מחלקות את פירות השביעית ללא רווח, וגובות תשלום רק עבור הוצאות הקטיף וההובלה.

45. הרב חיים קנייבסקי - דרך אמונה - ביאור ההלכה הלכות שמיטה ויובל פרק ו

מבואר דהאיסור הוא רק כשמוכרין אבל מותר למדוד ולשקול בתוך ביתו...

ומהאי טעמא יש לומר דגם **בחנויות של שמיטה** שהן בתורת שליחות אין איסור למדוד ולשקול כי הוא רק להודיע כמה הוא צריך ואין כאן מכירה כלל אלא שליחות.

❖ לדעת ה'דרך אמונה' האם יהיה מותר למדוד שמן שביעית כשמכנינים עוגה?

❖ מדוע לדעתו מותר למדוד ולשקול ב'חנויות שמיטה'?

46. הרב יוסף ליברמן - משנת יוסף חלק א סימן כג

חנויות השמיטה אשר תחת אוצר בית דין... כיון שלכל הטעמים יסוד איסור משקל הוא שימכור בזול על ידי שמוכר באומד, אם כן כאן בלאו הכי מוכר בזול, לפי המחיר הנקבע על ידי בית דין. ועוד יותר מזה, שאינו מוכר כלל, אלא לוקח רק ההוצאות...

אך לכאורה מנין לנו להפקיע איסור משקל המפורש במשנה על ידי סברא, כי החלוקה באוצר בית דין שהיא בזול אינה זקוקה עוד לתקנת חז"ל שראו צורך לאסור משקל פירות שביעית.

וגם ישאר עוד טעמו של הגר"א, כי עצם המכירת פירות שביעית במשקל כפירות חולין, הרי זה בזיון קדושתן, וזה שייך לכאורה גם באוצר בית דין.

❖ מהו הטעם שמוסיף הרב ליברמן להתיר שקילה בחנויות של אוצר בית דין? מאילו

טעמים הוא מצדד לאסור את השקילה והמדידה גם בחנויות אלו?

47. תוספות יום טוב מסכת שביעית פרק ח משנה ג (מקור 42)

ולא תאנים במנין ולא ירק במשקל - יצאו אלו מן הכלל לאשמועין דאע"ג דרגילות התאנים לשקלן... והוה אמינא דכשמשנה ומנאן סגי; וכן בירק דרך למנותן אגודות, כדתנן במסכת דמאי... והוה אמינא כי מְשִׁנָּה ושוקלן שרי; קמשמע לן דאין מותר למכור באלו הדרכים, אפילו בשינוי מחדרכו. אלא מוכר אכסרה, כלומר באומד.

תוספות יום טוב - ר' יום טוב ליפמן הלוי הלר נולד בגרמניה בשנת של"ט (לפני כ- 450 שנה). בגיל 18 עבר לפראג ולמרות גילו הצעיר מונה בה לדיין, ושם הפך לתלמיד מובהק של המהר"ל מפראג. בהשפעת רבו חיבר פירוש נרחב למשנה, וקרא לו 'תוספות יום טוב' מפני שהוא מעין תוספת והרחבה על פירוש ר' עובדיה מברטנורה. לאחר כשלושים שנה עבר לשמש כרב בניקלשבורג, ווינה, ופראג. בעקבות הלשנה נאסר ואף נידון למות, אולם אחר תשלום כופר גדול מאת תלמידו קיבל חנינה, וחיבר את הספר 'מגילת איבה' בו תיאר את תולדות חייו ואת סיפור מאסרו ושחרורו. לאחר מכן עבר לפולין, ושימש שם כרב בקהילות שונות.

❖ מה נוכל להסיק מדברי התוספות יום טוב לגבי מדידה בכלי שאינו מיועד למידה, אבל המוכר יודע את מידתו? עיינו בספר השמיטה (לרב טיקוצ'ינסקי) עמוד לה הערה 3.

❖ עיון נוסף: עיינו בדברי ה'משנה ראשונה' על המשנה, האם הוא סובר כדברי התוספות יום טוב?

כפישה - חמת עשויה מעור.
נסתיימה לו המידה -
יודע מהי הכמות שהכפישה מכילה.

48. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת שביעית פרק ח הלכה ג
רבי חזקיה בשם רבי אבא בר ממל: זה שהוא מודד בכפישה, ונסתיימה לו שנים ושלשה פעמים אסור למוד בה.

שעמד על מדתה - יודע מהי המידה המדויקת שמכילה הכפישה.

49. חזון איש שביעית - סימן יד אות יב (בפירוש הירושלמי)
אין רצונו לומר שעמד על מדתה, דאין זה בא ממדידה ב' וגי' פעמים, ועוד לאישמעין כלי שיודע מדתו, וגם זה פשיטא, אלא נראה דנסתיימה לו היינו שכבר נשען על ידיה שלא יתאנה שיודע כבר דכפישה זו בשער זה שוה לו למכור, והרי כפישה זו משמשתו בשימוש מדה ואסור, וזה בא משימוש פעמים הרבה שכבר יודע כמה כפישות הוא מוכר ביום, וכמה כפישות יש בקופה זו וכיוצא בזה מסגולת החשבונות.

50. הרב אברהם יצחק הכהן קוק - שבת הארץ פרק ו הלכה ג
יש מי שנראה מדבריהם שמצוה למכור פירות שביעית בזול, אפילו באותם האופנים שהסחורה מותרת בהם, ומתוך כך אין מוכרים אותם במידה במשקל ובמנחן כי אם אכסרה, כדי שימכור בזול. ויש אומרים שאין שום מצוה למכור בזול.

❖ כיצד הסבירו שתי השיטות שמביא הרב קוק את דברי הירושלמי (מקור 43)?

סיכום:**יחידה א: קדושת דמי שביעית והתנהלות מול חשוד מקור דין קדושת דמי שביעית**

4-1. נכתב בתורה 'כי יובל היא קודש תהיה לכם', ודרשה הגמרא בסוכה ששביעית תופסת דמיה (יראים ביאר שכיון ששמיטה תלויה ביובל, ניתן גם ללמוד את דיניהם אלו מאלו. פרשנים אחרים כתבו שניתן ללמוד מיובל לשמיטה משום שבענייני עבודות הקרקע דיניהם שווים). הגמרא במסכת עבודה זרה למדה מלשון הפסוק 'תהיה' שהפרי הראשון אינו יוצא לחולין כלל, ומהפסוק 'קדש תהיה' היא למדה שהדבר האחרון שהוחלף בדמי השביעית, קדוש גם הוא בקדושת שביעית. מנחת יצחק כתב שדמי השביעית הולכים ומתרבים, כיון שבכל פעם שמישהו קונה אותם - הכסף שהוא משלם נתפס בקדושת שביעית. כך למשל, פרי השוה פרוטה שנמכר ארבע פעמים - גרם לכך שארבע פרוטות יתפסו בקדושת שביעית.

מה מותר לקנות מדמי שביעית

6-5. המשנה כתבה שאסור לקנות בדמי שביעית בהמה טמאה ועבדים. וביאר ריטב"א שכשהתורה אמרה 'לאכלה' - ולא לסחורה' כוונתה שיש לקנות בדמי השביעית דברים המיועדים לאכילה, ולא דברים המיועדים לסחורה (לכן כתב רמב"ן שהאיסור לקנות הוא מדאורייתא).

איסור מסירת דמי פירות שביעית לעם הארץ

11-7. הגמרא מציינת שאסור למסור דמי שביעית לעם הארץ. רמב"ם ביאר שסיבת האיסור משום שאנו חושדים שעם הארץ יצניע את הכסף וישתמש בו שלא כדין. ואילו רמב"ן כתב שהחשש הוא שיעבור בהם איסור סחורה. תוספות רא"ש מביא את פירוש רש"י שכתב שטעם האיסור לתת דמי שביעית לעם הארץ הוא משום שהוא לא יבער אותם. הוא מקשה על רש"י, שלפי דבריו היה צריך להתיר לתת דמי שביעית שנתפסו בקדושת דבר שאין בו ביעור, שגם בהם אין דין ביעור. לכן הוא מבאר שהטעם הוא משום שעם הארץ לא ישתמש בכסף כדין, והמוסר לו עובר על 'לפני עור'. מנחת שלמה העיר שלמרות שלוקחים מעם הארץ את הפירות הקדושים, ולכאורה מצילים אותו מאיסור אי שמירת קדושת הפירות, מכל מקום יש יותר חשש שיעבור עבירה בדמים מאשר בפירות.

מסירת פירות שאינם מתקיימים לחשוד על השביעית

15-12. בתוספתא נכתב שאין מוכרים לחשוד יותר ממזון ג' סעודות מדברים מתקיימים, ואין הגבלה במכירת דברים שאינם מתקיימים. חסדי דוד באר שהחשש הוא שהחשוד יאצור את פירות השביעית, וכשאינם מתקיימים אין חשש. הרב קוק הוסיף שהאיסור למכור הוא בגלל שחוששים שלא יבער בזמן הביעור או שיעשה בפירות סחורה, אבל דבר שאינו מתקיים מן הסתם הוא קונה לעצמו (לדעתו הגדרת הזמן שבו פירות אינם מתקיימים הוא עד הביעור, או שיעור זמן שבו יוכל המקבל לעשות בפירות סחורה). חזון איש כתב שלא חוששים שעם הארץ יגרום להפסד פירות שביעית או יאכל אותם באופן שונה מהרגיל, כיון שאין זה שכית, ולכן מותר לתת פירות שביעית לעם הארץ. החשש העיקרי הוא שבגלל התייקרות המוצרים בשביעית, אנשים יאצרו פירות, וחשש זה שייך רק בדברים מתקיימים.

יחידה ב: מכירה בהבלעה

18-16. בגמרא בסוכה מצינו שאדם הרוצה לקנות לולב ואתרוג, יבקש מהמוכר שיתן לו את האתרוג (הקדוש בקדושת שביעית) במתנה. אם המוכר מסרב, הקונה יבליע את דמי האתרוג בלולב, כלומר ישלם יותר על הלולב כדי שהמוכר יתן לו את האתרוג במתנה. שפת אמת מדייק שמרש"י משמע שהמוכר צריך להסכים להבלעה, ואילו לרמב"ם ההבלעה תלויה רק בכוונת הלוקח. (חזון איש הביא את פירוש רבינו שמשון שקונה הלולב והאתרוג משלם עליהם יחד, ואינו צריך לומר למוכר שכל התשלום הוא עבור הלולב. ומקשה עליו, שלכאורה באופן אוטומטי, הדמים נתפסים בקדושת שביעית, בשווי האתרוג?)

מהי ההבלעה המותרת

24-19. בירושלמי נכתב שאדם שמקבל שכר על בישול ירקות, צריך שיחשב את שכרו אך ורק על הדברים שאינם קדושים בקדושת השביעית (**ומותר לו ליטול שכר על הזמן שבו התבטל מלעשות דברים אחרים**). **ר"ש סירילאו** הסביר שיכול לדרוש את דמי הירקות בהבלעה בשאר הדמים. **הרב קוק** כתב שבקניית פירות שביעית, רצוי להתנות שהכסף הוא עבור החבילה והכלים שהקונה מקבל ואילו את הפירות הוא מקבל במתנה. כך ניתן לעקוף את איסור הסחורה וגם הדמים אינם קדושים בקדושת שביעית. **רידב"ז** כתב שאין להבליע את דמי הענבים במלאכות שמותר לגבות עליהם תשלום, כי היתר הבלעה הוא רק בקניית שני מינים, ולא בקניית מין אחד (**אין בהכרח מחלוקת בינו לבין הרב קוק, כי גם הרב קוק כתב להבליע את דמי הפירות במחיר האריזה והכלים, ולא רק בעלות העבודה**). **הרב שלמה זלמן אויערבך** כתב שלרש"י אינו יכול להבליע פירות שביעית עם פירות חו"ל, כיון שחייב להודיע לקונה שמדובר בפירות שביעית, אינו יכול להבליע, כי המכירה נפרדת (**משתמע מדבריו שבאופן שהבלעה מועילה, לא קיים גם איסור סחורה**). **הרב קנייבסקי** סבר שהבלעה לא מועילה להתיר איסור סחורה, אלא רק שהכסף לא יתפס בקדושת שביעית.

25. הרב טיקוצ'ינסקי כתב שאם הקונה נתן את הכסף במתנה למוכר, והמוכר נתן את הפירות במתנה לקונה, אין זו הבלעה מועילה והכסף נתפס בקדושת שביעית, כיון שניכר שעושים בדרך מכירה (**מנחת שלמה התלבט האם באופן זה יש איסור סחורה, אך נראה שבכל אופן הדמים אינם נתפסים בקדושה**).

יחידה ג: קנייה בהקפה

30-26. בגמרא בעבודה זרה מסופר שבבית רבי ינאי היו לוויים פירות שביעית מעניים בשמיטה, ופורעים להם בשמינית. רבי יוחנן אמר שהם נהגו כדן, וכספי הפרעון אינם קדושים בקדושת שביעית. **תוספות** ביארו שכיון שבזמן הפרעון, הפירות כבר לא קיימים לא חלה קדושת שביעית, וכך יהיה הדין אם הפירות כבר לא יהיו קיימים גם אם התשלום התבצע בשמיטה. בתשובה המיוחסת ל**נצי"ב** הוא משתמש בדין זה הלכה למעשה, הוא מציע לאכול את הפירות תחילה ורק אחר כך לשלם עליהם. בהמשך דברי **התוספות** מובאים דברי **רבינו אלחנן**, שגם אם הקונה העביר את הפירות לאדם אחר ואחר כך שילם, הכסף אינו נתפס בקדושת שביעית, אפילו שהפירות עדיין בעולם. לדעת **רבינו יצחק**, בקנייה מגוי אפילו שהפירות עדיין אצל הקונה הכסף שניתן לגוי אינו נתפס בקדושה, כיון הקניין מהגוי הושלם במסירת הפירות (**בניגוד לקניין מיהודי, שמדין תורה אינו נגמר עד התשלום, והדמים יהיו קדושים אלא אם הפירות ניתנו תחילה לאדם שלישי. לדעת רבינו אלחנן אין הבדל בין מוכר יהודי לגוי**). **הרמב"ן** חולק על התוספות - גם על רבינו אלחנן וגם על רבינו יצחק - ולדעתו אם הפירות עדיין בעולם, אפילו שכבר אינם אצל הקונה - הדמים נתפסים בקדושת שביעית **חזון איש** הסביר שלדעת רמב"ן יש תנאי שעד התשלום מכירת הפירות לא נגמרת, ולכן הדמים נתפסים בקדושה אפילו כשהפירות אינם אצל הקונה. להלכה, לדעתו יש להקל כדברי תוספות בשביעית בזמננו שהיא דרבנן.

31. הרב אריאל הוסיף שבתשלום בכרטיס אשראי הכסף לא נתפס בקדושת שביעית גם לפי הסוברים שבהקפה רגילה הכסף כן נתפס, כיון שחברת האשראי אינה משלמת עבור הפירות, אלא פורעת את חובות הלקוחות מכיסה, ורק אחר כך נפרעת מהקונה. כמו כן, בקנייה בהקפה על חובות שמצטברים מזמן לזמן לא תהיה קדושה, כי באופן זה החוב הכולל אינו משויך לקניית הפירות - הדבר דומה לפרעון חוב, ולא לתשלום על קניית סחורה (**זו אינה הסיבה שבגלל התוספות הקלו, לדעתו גם רמב"ן יודה לזה**).

מסירת דמי שביעית לגוי

34-32. בתוספתא נכתב שאסור לקנות ולמכור לגוי פירות שביעית. לדעת אחרים מותר למכור להם קצת. **חסדי דוד** כתב שטעם האיסור לקנות הוא מחשש שהגוי הביא מפירות שנשמרו, ואסור למכור לו כמו שאסור למכור לכל חשוד. אחרים התירו למכור לגוי קצת, על מנת שלמכור (היהודי) יהיה מה לאכול. **בית רידב"ז** כתב שיש שהסבירו שהאיסור לקנות מהגוי הוא על מנת לא למסור לו דמי שביעית. הפתרון לזה הוא שכשקונה פירות וירקות מגוי יתן אותם לחבר, והוא עצמו ישלם לגוי, וכך אין הכסף נתפס בקדושה, כשיטת התוספות במקור 27.

יחידה ד: חילול דמי השביעית

דרכי החילול

35. הגמרא בסוכה הביאה מחלוקת בין ר' אלעזר לרבי יוחנן, אם את הפרי השני שנתפס בקדושה בדמי השביעית (ולא היה קדוש קודם) ניתן לחלל גם באופן של חילול יזום בלי מכירה. מוסכם שאת הפרי הראשון אי אפשר להפקיע מקדושתו.

חילול פירות שביעית כשמסור לעם הארץ

36-39. בגמרא בסוכה מובא שאסור למסור לעם הארץ דמי שביעית, ואם מסר צריך לחלל את המעות על פירות שיש לו בבית. **תוספות** הקשו איך זה מועיל והרי ישנה מחלוקת אם אדם יכול לחלל דברים שאינם ברשותו? ותרצו: א. שחייב לחלל מדין קנס. ב. חכמים הוציאו את הכסף הקדוש מרשות עם הארץ, והקנו אותן ל'חבר' כדי שיוכל לחלל. **חזון איש** כתב ששאלת התוספות אינה מדויקת, כיון שלכל הדעות בגמרא לא ניתן לחלל דברים שאינם שלו, והמחלוקת רק על דברים שלו שאינם ברשותו. וכתב שיכול לחלל מדין 'זכין'. אמנם, עוד כתב שוודאי שלכתחילה אין למסור דמי שביעית לעם הארץ על מנת לחללם אחר כך, ולכן תמה על ר"ש סירילאו שכתב שניתן לעשות כך.

האם ניתן לחלל בשווי פחות?

40. חזון איש הביא מדברי ר"ש סירילאו שכתב שניתן לחלל הרבה דמי שביעית על פרוטה, כמו לעניין מעשר שני בזמן הזה. וכתב שאף שחילול כזה מועיל להפקיע את הקדושה, אסור לעשות כך. ואפילו כשמסר דמי שביעית לעם הארץ חייב לפדות בשווי המלא בגלל שקנסוהו חכמים.

קבלת עודף בחנויות שיש בהן דמי שביעית

41. בעניין אדם הקונה בחנות שאינה נזהרת בהלכות שמיטה, כתב **מנחת שלמה** שאם ידוע שחלק מהכסף שבחנות קדוש, אז אף שהמטבעות הקדושים הם מיעוט - הם אינם בטלים בשאר המטבעות, ויש להתייחס לכל המטבעות שבחנות כקדושים בקדושת שביעית. לכן אם העודף שיקבל יהיה קדוש בקדושת שביעית. עם זאת, הלוקח יכול לומר למוכר שהקדושה בעודף שהוא מקבל תתחלל על ה'כסף הגדול' ששילם למוכר, ואין בחילול זה איסור מסירת דמי שביעית לעם הארץ.

יחידה ה: מדידת ושקילת פירות השביעית

42-43. במשנה נכתב שאסור למכור פירות שביעית במדה במשקל ובמנין. **בירושלמי** התבאר שהסיבה לכך, היא על מנת שימכרו בזול. כמו כן מציין הירושלמי שיש חשש שיזלזלו בקדושת הפירות אם ימדדו אותם כרגיל. יתכן שכוונת הירושלמי שעצם המדידה היא זלזול בקדושה.

44-46. רמב"ם כתב שהסיבה לאיסור היא כדי שלא יראה כסוחר בפירות שביעית (**נראה שזהו טעם אחר מהירושלמי**). **ואולי פרש כך את הטעם השני שביירושלמי**. **דרך אמונה** למד מכך שאין איסור לשקול כאשר אדם שוקל בתוך הבית, אלא רק כשהוא מוכר. וכמו כן מותר לשקול בחנויות של אוצר בית דין, כיון שהחלוקה בהן אינה מוגדרת כ'מכירה' אלא כחלוקה בשליחות הציבור. **הרב ליברמן** שוקל להקל באוצר בית דין מטעם אחר: כיון שעיקר איסור המדידה הוא שימכור בזול, ובאוצר בית דין אכן מוכרים בזול לפי המחיר שנקבע. בסופו של דבר הוא מפקפק בהיתר זה, כיון שאיסור השקילה מפורש במשנה, ולדעת הגר"א עצם השקילה פוגעת בקדושת הפירות, ואיסור זה שייך גם בחנויות של אוצר בית דין.

47. תוספות יום טוב כתב שאסור לשקול גם בצורה שאינה דרך השקילה הרגילה (**ה'משנה ראשונה' חולק עליו וסובר שאם משנה מהרגיל מותר לשקול**).

48-49. הובא **בירושלמי** שגם אדם הרגיל למדוד בכלי ויודע מה מידתו - אסור למדוד בו. לדעת **החזון איש** אפילו אם אינו יודע את המידה המדויקת שמכיל הכלי, אלא יודע שירוויח אם ימכור כמידת הכלי במחיר מסוים, אסור לו למכור בכלי זה.

50. הרב קוק הוסיף שיש שלמדו שמצווה למכור פירות שביעית בזול, ויש אומרים שאין מצווה למכור בזול. וזה נלמד מדברי הירושלמי שכתב שהאיסור לשקול פירות שביעית, הוא כדי שימכרו בזול.

בחנו את עצמכם:

1. מהיכן לומדים שהכסף שמשלמים תמורת

פירות שביעית קדוש בקדושת שביעית?

- א. מהפסוק 'ועשת את התבואה לשלוש השנים' רואים שקדושת השביעית ממשיכה גם בשנה השמינית, בגלל דמי השביעית.
- ב. זהו דין דרבנן, שסמכו אותו לפסוק 'והיו לך ימי שבע שבתות השנים'.
- ג. מהפסוק 'יובל היא קדש תהיה לכם' למדו שהשביעית היא כקודש שניתן להחליפו ולקדש משהו אחר במקומו.
- ד. מהלכה למשה מסיני.

2. מדוע לדעת המנחת יצחק יש יותר כסף

קדוש מאשר השווי של הפירות הקדושים?

- א. משום שיש הרבה קנסות על אדם שאינו שומר את הכסף כדן, והוא צריך להוסיף כסף קדוש.
- ב. משום שבכל קנייה ומכירה של הפירות נוצרים עוד כספים קדושים.
- ג. משום שניתן לחלל כסף בסכום גדול מאוד, על פירות בסכום קטן.
- ד. משום שהוא מחמיר שגם פירות גוי הם קדושים בקדושת שביעית.

3. מהי כמות פירות השביעית המירבית

שמותו למכור לעם הארץ?

- א. מזון ג' סעודות.
- ב. שווי של ד' איסרים.
- ג. בפירות - ה' קבים, בירקות - י' קבים.
- ד. בשביעית - ג' סעודות, בשמינית - ד' איסרים.

4. מדוע אין נותנים לעם הארץ יותר מהשיעור

שבשאלה הקודמת?

- א. כי חוששים שיפסיד אותם, ויעבור על 'לאכלה ולא להפסד'.
- ב. יש חשש שאם ניתן לעם הארץ פירות, הוא יעביר אותם לגוי.
- ג. כיון שפירות אלו מיועדים לעניים, ועמי הארץ אינם מביאים אותם לעניים.
- ד. לרמב"ם - חוששים שיסחור בפירות, לרא"ש - חוששים שיעשה בהם דברים אסורים.

5. מהי הנחיית המשנה בעניין קניית אתרוג

קדוש בקדושת שביעית יחד עם לולב מעם

הארץ?

- א. עדיף שהמוכר יתן לו אתרוג במתנה, ואם לא מסכים, מבליע את דמי האתרוג בלולב.
- ב. עדיף שימכור לו בכרטיס אשראי, ואם אין לו, צריך לשלם לו בהקפה.
- ג. יתן לו במתנה את האתרוג והלולב, והוא יתן לו במתנה את סכום הכסף.
- ד. מביא לו חפץ בשווי הדברים שאינו נתפס בקדושת שביעית, ואם אינו מסכים, יתן לו כסף בשווי הלולב, ורק אחרי שאכל את האתרוג יתן לו כסף על האתרוג.

6. כשקונים בהקפה, מתי הכסף לא נתפס

בקדושת שביעית?

- א. בהקפה זה נהיה חוב וחל דין שמיטת כספים, ורק אם התנה שלא ישמט החוב חלה עליו קדושת שביעית.
- ב. רבינו אלחנן - אם קונה מגוי בהקפה בכל מקרה לא נתפס, רמב"ן - גם מיהודי לא נתפס.
- ג. פרי ראשון - נתפס גם בהקפה, פרי שני (שקנו אותו מדמי שביעית) - לא נתפס במכירה בהקפה.
- ד. רמב"ן - אם הפירות נאכלו לפני התשלום, תוספות - אם הקונה נתן את הפירות לאדם אחר לפני זמן התשלום.

7. כשאדם קונה בכרטיס אשראי פירות שביעית,

האם לדעת הרב אריאל יש בכסף קדושה,

ומדוע?

- א. אין קדושה, כי חברת האשראי אינה בבעלות פרטית, אלא ציבורית.
- ב. יש קדושה, וצריך להוציא מהבנק סכום ולאכול בו פירות.
- ג. אין קדושה, כיון שחברת האשראי פורעת חובות של חלקה, ולא משלמת עבור הפירות.
- ד. אין קדושה, כיון שעל פי החוק ניתן לבטל את העסקה.

8. מה צריך לעשות אדם שמסר דמי שביעית רבים (יותר מהמותר) לעם הארץ?

- א. לפדות את דמי השביעית מעם הארץ בכל מחיר.
- ב. לחלל את הדמים הקדושים שאצל עם הארץ על כסף של עצמו.
- ג. צריך לתרום את סכום העניקה לעניים.
- ד. צריך להודיע לעם הארץ שכל סחורה שהוא יעשה בפירות אינה על דעתו.

9. האם לדעת הר"ש סירילאו (שהובא בחזון איש) אפשר לחלל דמי שביעית רבים על סכום כסף פנוט?

- א. ניתן לחלל, כמו שמחללים פירות רבים של מעשר שני בזמן הזה.
- ב. לא ניתן לחלל, כיון שכשמחללים כסף שלא בשוויו, זה נחשב להפסד פירות שביעית.
- ג. ניתן לחלל, כיון שהקדושה שחלה על הכסף היא רק מדרבנן.
- ד. לא ניתן לחלל, כיון שזה בזיון לקדושת הפירות.

10. מהו טעם הרמב"ם (פירוש המשניות) לאיסור שקילת ומדידת פירות שביעית?

- א. כיון שהפירות קדושים, צריך להסתכל עליהם בעיניים רוחניות, והשקילה מבזה את ההסתכלות הזו.
- ב. בגלל שכתוב 'מן השדה תאכלו את תבואתה', סמכו חכמים שצריך למכור כמו שאוסף בשדה בלי משקל ומניין.
- ג. כי אם ימדוד יאכל מהם פחות, והתורה לא רצתה להגביל את האכילה.
- ד. כדי שלא יראה כסוחר בפירות שביעית.

11. אם אדם מודד בכלי שאינו יודע מה מידתו, אך יודע שירוויח מהעניקה לפי נסיונו עם הכלי הזה, האם הדבר אסור לדעת החזון איש?

- א. מותר, כיון שאין כאן מדידה בכלי עם שנתות שיודע את המידה.
- ב. אסור, וכך רואים מהירושלמי, כי זה נחשב כמו מדידה רגילה.
- ג. אסור, כיון שהסיבה שאסור לשקול היא כדי למכור בזול, וכאן לא ימכור בזול.
- ד. מותר, כיון שהאיסור למדוד הוא רק בכלי מסחרי, ולא בכלי ביתי, ומאותו טעם שמותר למדוד ולשקול בבית.

תשובות:

1. ג
2. ב
3. א
4. ד
5. א
6. ד
7. ג
8. ב
9. א
10. ד
11. ב

שנת השבע

זה הזמן שלך

שמית

מה הן מטרות השמיטה?
האם עלי לוותר על החובות שהיבנים לי?
האם יש צורך להפריש תרומות ומעשרות בשנה זו?
מה זה "ספיחין"?

972-2-5371485 | shmita@eretzhemdah.org